

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У ГЛОБАЛЬНІЙ ПАРАДИГМІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

INTELLECTUAL PROPERTY IN THE GLOBAL PARADIGM OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Досліджуються актуальні проблеми інтелектуальної власності в глобальних умовах економічного розвитку. Здійснено ідентифікацію інтелектуальної власності в інституціональному середовищі інноваційної економіки. Показано передумови і особливості інтернаціоналізації і глобалізації інтелектуальних ресурсів у контексті становлення глобальних ринків інтелектуальної праці, прав і продуктів інтелектуальної власності та проблем їх регулювання. Розкрито ключові риси трансформації людського капіталу в інтелектуальний. Окреслено контури становлення інтелектуальної економіки та менеджменту інтелектуальної власності.

Topical issues of intellectual property are investigated in the global conditions of economic development. Identification of intellectual property in the institutional environment of innovation economy has been performed. Prerequisites and peculiarities of internationalization and globalization of intellectual resources in the context of the global market of intellectual labor, intellectual property rights and products, and the problems of regulation have been shown. Key features of the transformation of human capital into intellectual one have been revealed. The parameters of the intellectual economy and management of intellectual property have been outlined.

Ключові слова: глобальна інтелектуалізація, інтелектуальний ресурс, інтелектуальна власність, глобальний ринок інтелектуальної праці, людський капітал, інтелектуальний капітал, інтелектуальна економіка.

Key words: global intellectualization, intellectual resource, intellectual property, global market of intellectual labor, human capital, intellectual economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. У сучасній парадигмі розвитку мікротамакροконкуренто-спроможність і соціально-економічний прогрес базуються на генерації, постійному накопиченню та раціональному використанні знань, інтелектуальних ресурсів і технологій. Якщо у кінці ХХ ст. економічне зростання на 1/3 обумовлювалось науково-технологічною

складовою, то у ХХІ ст. вже на 2/3. За оцінками Світового банку, інтелектуальний капітал в сучасній економіці на 60% формує національне багатство країн, а у Японії, Німеччині, США, Південній Кореї та деяких інших – на 80%. Будучи одним із базових інститутів економік інноваційного типу інтелектуальна власність стає безальтернативною, фундаментальною платформою для розвитку людського капіталу.

Ольга
Лук'яненко
к. е. н., доцент
Любов
Лук'яненко
к. е. н., доцент,
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

Oliha Lukianenko
PhD, Associate
Professor
Lubov
Lukianenko
PhD, Associate
Professor
SHEI «Kyiv
National Economic
University named
after Vadym
Hetman»

МАКРОЕКОНОМІКА

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблематика інтелектуальної власності у контексті становлення економіки знань та інноваційного розвитку знаходиться в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних дослідників, зокрема, Л.Антонюк, В.Базилевича, П.Друкера, К.Ерроу, В.Ільїна, І.Литвинчука, Д.Лук'яненка, А.Мазаракі, О.Москаленко, А.Поручника, К.Прахалада, Р.Солоу, Я.Столярчук, Я.Тинбергена, Дж.Хікса, Є.Ходаківського, В.Якобчука, Ю.Яковця та інших. Разом із тим, проблеми глобальної інтелектуалізації, ефективного міжнародного регулювання прав у сфері інтелектуальної власності тощо вкрай актуалізуються у економічних, соціальних та правових дослідженнях.

Людський (інтелектуальний) капітал на сьогодні залишається в Україні найбільш недооціненим активом. У широкому контексті попри багаторічні декларації «інноваційності» розвитку додана вартість виробляється, а експорт формується за допомогою матеріально-сировинної, а не інтелектуальної складової. Більше того успішні бізнеси базуються на підприємницькій здатності приватизувати або регулювати насамперед енергетичні потоки та пов'язані з ними галузі економіки. У вузькому контексті не вирішеними ні законодавчо, ні практично залишаються проблеми не тільки належного захисту та комерціалізації, але й оформлення та оцінки інтелектуальної власності, її відображення у фінансовій звітності підприємств та організацій, а загалом – у національному багатстві України.

Разом із тим, інтелектуальний капітал у провідних країнах світу оцінюється у десятки і сотні трлн. дол. США, зокрема в Росії – 25 трлн. дол. США [6], а у провідних транснаціональних корпораціях нематеріальні активи, основу яких становлять об'єкти інтелектуальної власності, значно, іноді на порядок перевищують матеріальні. Крім того, що патенти, бренди, торгові марки, об'єкти авторських прав стають предметами вигідної міжнародної торгівлі, їх постійне нарощування прямо впливає на конкурентний статус ТНК, а значить і країн їх базування у глобальній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасній економіці інтелектуальна власність¹ використовується практично у всіх видах діяльності суб'єктів бізнесу і являє собою по суті невичерпний ресурс розвитку на відміну від природних та матеріальних ресурсів. За експертними оцінками рівень інноваційності досить тісно корелює з індексом інтелектуальної власності (рис. 1).

Формування Інституту інтелектуальної власності у його сучасному розумінні відображає еволюцію, з одного боку, організаційних форм науково-технологічного прогресу, а з другого – безпосередньо відносин власності². На сьогодні його механізми, охоплюючи об'єкти, джерела процеси та результати наукової та інноваційної діяльності, є не просто невід'ємними, а фундаментально пріоритетними у національних, регіональних та глобальній інноваційних системах (рис. 2).

Будучи ключовим інструментом інноваційної політики, інститут інтелектуальної власності: забезпечує обміну інтелектуального продук-

¹ У економіко-правовому аспекті інтелектуальна власність являє собою не результати інтелектуальної діяльності, а закріплені законом права на ці результати у науковій, виробничій, літературній та художній сферах, що інтегрує майнові (володіння, користування, розпорядження) та немайнові права (авторства та недоторканості тощо) [9].

² В.Базилевич та В.Ільїн вважають, що інтелектуальна власність являє собою духовну форму існування приватної і особистої власності і відображає вищий рівень існування не лише власності, а й людини, що робить її важливим (наряду з політикою) інструментом удосконалення суспільства [1, с. 222].

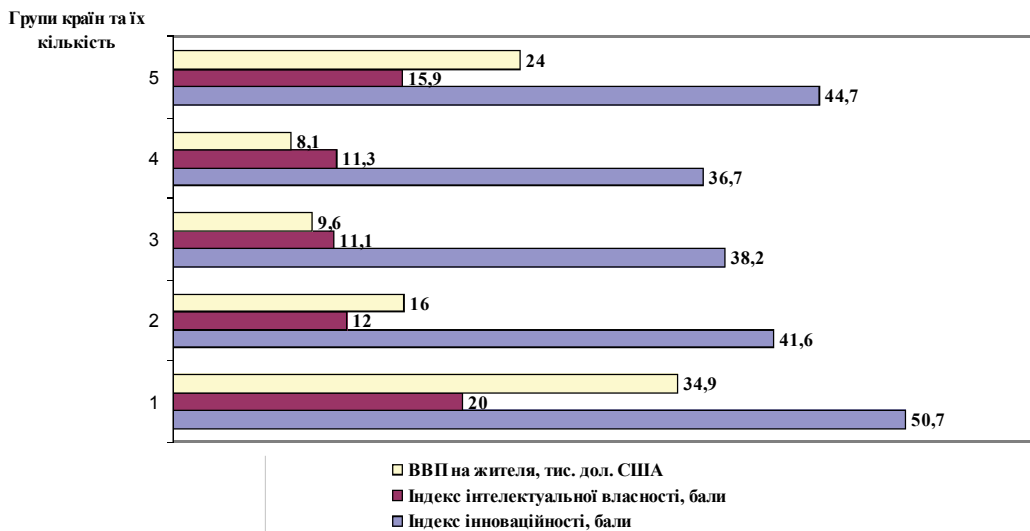

Рис. 1. Групування країн за індексом інноваційності та інтелектуальної власності [2, с. 265-266]

Рис. 2. Інтелектуальна власність в інституційному середовищі інноваційної економіки

ту між творцями, посередниками, кінцевими споживачами; активізує системні науково-технічні дослідження, міжсуб'єктну та міжгалузеву дифузю інновацій, кооперацію між суб'єктами інноваційного процесу через трансфер технологій, інтегрує ресурси для проведення спільних досліджень, сприяє розвитку новітніх форм патентно-ліцензійної кооперації фірм, залучення споживачів до інноваційного процесу; розширює межі національних інноваційних систем на основі відображення новітніх науково-технічних досягнень у процесі реєстрації та охорони доменних імен у мережі Інтернет, функціонування електронних систем подання та обробки патентних заявок, формування сучасних елементів інфраструктури,

поширення аудиту та механізмів страхування інтелектуальної власності, розвитку різноманітних посередницьких структур, інтеграції в інноваційні системи малого та середнього бізнесу; сприяє розвитку системи фінансування інноваційної діяльності, раціоналізації структури витрат на основі відшкодування та капіталізації інноваційних затрат шляхом реалізації об'єктів інтелектуальної власності, продажу прав інтелектуальної власності, укладання ліцензійних угод, залучення вітчизняних і зарубіжних інвестицій, створення сприятливого іміджу інноваційних формувань, переплетення відносин щодо об'єктів інтелектуальної власності з новітніми інноваційно-господарськими відносинами [1, с. 605-606].

Дослідники зазначають, що інтелектуальним ресурсом розвитку потенційно володіє кожна країна, однак оптимально його використовувати і розвивати вдається, насамперед, тим із них, котрі здатні забезпечувати весь процес інтелектуального відтворення (США, країни Євросоюзу, Японія, Китай). При цьому зростання масштабів інтернаціоналізації інтелектуального капіталу буквально «розриває» навіть ефективно функціонуючі національні інноваційні системи, що практично унеможлиблює наукову автаркію³ [3, с. 77]. У сучасних дослідженнях справедливо і цілком обґрунтовано, на наш погляд, відзначається глобальна трансформація процесу наукових досліджень через глобалізацію його об'єктів і предметів, становлення глобального інформаційного ресурсу як головного фактологічного джерела, глобальний характер організації наукових досліджень та використання їх результатів [3, с. 78].

За умов техно- та інформглобалізму і крос культурної уніфікації, лібералізації режимів міжнародного обміну безпрецедентно зростає мобільність наукових кадрів, що разом із по суті глобальним попитом на інновації створює передумови для становлення глобального ринку інтелектуальної праці. У трудовій сфері збільшується контингент кадрів, оплата праці яких здійснюється за принципами моделі «дорогої» робочої сили. Однак роботодавець погоджується на високий рівень оплати високоінтелектуальних кадрів, оскільки вони приносять за рахунок використання свого інтелектуального потенціалу прибуток як власне його носієві – людині, так і організації. При цьому система мотивації праці трансформується із суто економічної мотивації на пост економічну на психологічному рівні, метою якої виступає самореалізація особистості [5, с. 328-330].

Враховуючи персоніфікований характер інтелектуальної власності, на наш погляд, має місце феномен її інтернаціоналізації і глобалізації. Суттєво корегуючи формат традиційної глобалізаційної парадигми розвитку, це у теоретичному плані потребує свого дослідження, а у практичному – якісного оновлення регулятивних інститутів та механізмів.

Універсальні принципи і ключові процедури сучасної глобалізованої системи прав інтелектуальної власності, зафіксовано більш, ніж у 20-ти міжнародних угодах, включаючи Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) в межах Світової організації торгівлі⁴, у компетенції формальних і неформальних міжнародних організацій насамперед Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) – спеціалізованої міжурядової організації у системі ООН, що регулює міжнародну систему охорони прав інтелектуальної власності та виконує адміністративні функції щодо багатосторонніх угод з приводу її правових та економічних аспектів. Маючи більше 180 країн-членів (Україна з 1970 р.), WIPO є незалежною фінансовою організацією, оскільки внески держав-членів становлять лише 5-6% від її щорічних надходжень, а основні фінансові надходження пов'язані з оплатою послуг наданих приватному секторові (депонування міжнародних патентних заявок, міжнародна реєстрація торговельних марок і промислових зразків, сплата за послуги арбітражу тощо) [1, с. 567].

У цілому, забезпечуючи уніфіковані правила реєстрації прав інтелектуальної власності і міжнародного обміну, реально діюча на сьогодні регулятивна система має очевидні негативні вади, створюючи передумови консервації науково-технологічного прогресу шляхом використання па-

³ Найбільш незалежною від національних кордонів вважається породжена інформглобалізацією «нова економіка», хоча в її «екстернальності» дослідники вважають як глобальні позитиви, так і глобальні негативи.

⁴ Угоди TRIPS, включивши інтелектуальну власність в регулятивний контекст глобальної торговельної системи Світової організації торгівлі, регулює авторські й суміжні права, права на товарні знаки, географічні зазначення, промислові зразки, патенти тощо.

тентних перешкод як для поширення прикладних розробок, так і здійснення фундаментальних проривів. За олігополітичної організації практично всіх сегментів глобального ринку світові транснаціональні корпорації – технологічні лідери володіють виключними правами на об'єкти інтелектуальної власності у цілих наукових напрямках та індустріях і розпоряджаються ними, керуючись насамперед своїми бізнес- та маркетинговими стратегіями. Слід зазначити, що при домінуванні у глобальному бізнесі представників фінансового та нафтогазового секторів (480 компаній із Топ-500) [10], інноваційними лідерами є, переважно, високотехнологічні компанії (Apple, Google, Samsung, Microsoft, Amazon та інші), що зумовлено, в першу чергу, їх патентним потенціалом. Загалом, безперечним лідером у патентуванні своїх інноваційних розробок є комп'ютерна галузь, частка якої у загальній кількості патентів складає 28%, що за загальною вартістю патентів в 2,4 рази переважає, наприклад, автомобільну індустрію.

За умов посилення конкурентного тиску представників інноваційного бізнесу нових економік ключові ТНК-патентотримачі базуються переважно у найбільших розвинутих економіках світу, що забезпечує збереження науково-технологічного лідерства останніх у найбільш перспективних високотехнологічних сегментах глобального ринку. Саме ці країни ініціюють і лобіюють впровадження більш жорстких «правил гри» на глобальному ринку прав на об'єкти інтелектуальної власності, а проблеми охорони інтелектуальної власності в них привірюються до стратегічних проблем розвитку та національної безпеки [1, с. 563-564].

При такому патентному диктаті інші країни вимушені або шукати свої унікальні ніші, що є вкрай

складним і майже фантастичним завданням для більшості з них, або пристосовуватись до регульованого корпораціями і країнами лідерами науково-технологічного прогресу через організацію ліцензійних виробництв, залучення прямих зарубіжних інвестицій, спільні підприємства, злиття і поглинання, не завжди легітимне копіювання чужих винаходів і технологій⁵. Одночасно через низький матеріальний і соціальний статус та брак можливостей творчої реалізації науковців у країнах, що розвиваються спостерігається достроковий і, як правило, безповоротний «відплив інтелекту» у високо розвинуті країни насамперед США⁶.

Загалом країни, що розвиваються, розглядають жорстку систему патентного захисту як один із чинників «приватизації знань» та монополізації високотехнологічних ринків, що, на їх думку, не тільки збільшує розрив у рівнях технологічного розвитку країн, але й уповільнює загально цивілізаційний процес створення і провадження інновацій і стає на сьогодні головною перешкодою розвитку інформаційного суспільства [1, с. 565].

Крім того, відносно новим явищем, що посилює міжкраїному нееквівалентність інтелектуального обміну, є досить поширена останніми роками практика патентних спекуляцій і рейдерства [8, с. 41]. Як новітній прояв недобросовісної конкуренції вона потребує, на наш погляд, спеціальних досліджень і неупереджених оцінок.

У глобально регулятивному контексті слід погодитись з вітчизняними та зарубіжними дослідниками про необхідність не стільки жорсткого, скільки ефективного та надійного режиму охорони прав інтелектуальної власності, здатного забезпечити баланс інтересів різних країн, гармонізацію національних законодавств і продуктивне міжнародне співробітництво у

⁵ Експерти оцінюють щорічні обсяги міжнародної торгівлі контрафактною продукцією у сотні млрд. дол. США, а рівень комп'ютерного піратства у сфері програмного забезпечення окремих країн становить від 20% до 90%.

⁶ Чисельність висококваліфікованих іммігрантів у США у 8 разів перевищує сукупну їх кількість у решти країн світу при значній концентрації інтелектуальних кадрів у провідних науково-дослідницьких центрах цієї країни – Національному інституті охорони здоров'я, Масачусетському, Стенфордському, Каліфорнійському університетах [4, с.374].

цій сфері [1, с. 566]. При цьому необхідно, на наш погляд, враховувати, з одного боку, імперативи і особливості формування глобального ринку прав на об'єкти інтелектуальної власності, а з другого – тенденцію до зміни акцентів із переважно захисту інтелектуальної власності на забезпечення умов для ефективного інноваційного підприємства із захистом інвестицій у створення та реалізацію об'єктів інтелектуальної власності.

На фундаментальному рівні мова йде про розуміння вирішальної ролі людського капіталу і його еволюції у руслі універсальних тенденцій глобального розвитку – інформатизації, економічної лібералізації і демократизації та гуманізації (рис. 3).

В умовах, коли знання та інтелект формують контури майбутнього конкурентоспроможного розвитку суспільств необхідне їх належне позиціонування у форматі інноваційних політик. Лише їхня ефективна реалі-

зація здатна створювати стабільний інноваційний клімат, підтримувати інноваційний імідж та забезпечувати інноваційний комфорт для креативних особливостей, фірм, організацій, індустрій, регіонів та країн у руслі науково-технологічного та загально-цивілізаційного прогресу. Інноваційні процеси, як ніякі інші, потребують створення справді «теплих» умов для «інтелектуального раю» через ліберальне та ефективне регулювання для забезпечення економіками країн «позитивного інноваційного сальдо», коли приплив інтелекту, розробок і продуктів перевищує їх відтік, що могло би стати вищою ціллю державного протекціонізму в інноваційній сфері [2, с. с. 271].

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що вже у трактуваннях науковців кінця ХХ ст. людський капітал, включає в себе не просто здатність збору та накопичення інформації, а й вміння трансформувати

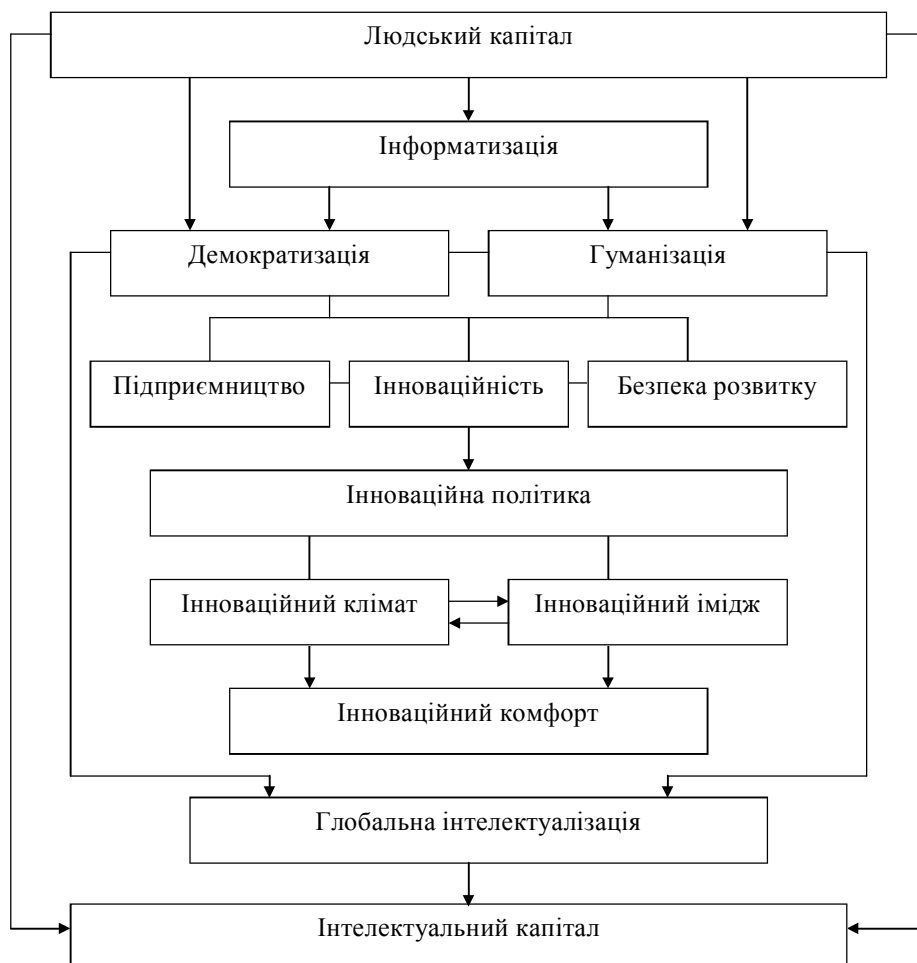

Рис. 3. Людський імператив глобального інноваційного розвитку

її в знання та інноваційні продукти, які можуть бути застосовані для практичного вирішення стратегічних завдань економічного розвитку. У структурі економічних відносин ХХІ століття вочевидь домінуватиме не просто людський, а інтелектуальний капітал, що акумулює наукові знання і компетенції працівників, накопичений організаційний і комунікаційний досвід та інтелектуальну власність, що реалізується переважно в нематеріальних продуктах і активах.

На мікрорівні його формують: безпосередньо людський капітал, втілений у працівниках компанії у вигляді їхнього досвіду, знань, навичок, творчих можливостей, а також загальної культури, прихильності до філософії фірми, її внутрішніх цінностей; структурний (організаційний) капітал у вигляді патентів, ліцензій, торговельних марок, організаційних структур, баз даних, електронних мереж тощо; клієнтський (споживчий) капітал, що включає систему відпрацьованих, надійних, довгострокових, довірчих і взаємовигідних відносин підприємства зі своїми клієнтами, покупцями, а також фірмове найменування та історію взаємовідносин із споживачами [9, с. 13]. Ефективне управління інтелектуальним капіталом організації уможливорюється шляхом виокремлення у системі інноваційного менеджменту окремого його різновиду – менеджменту інтелектуальної власності як особливої методології (підходів і принципів) і практики впровадження професійних стандартів, методик і технологічних процедур управління інтелектуальними ресурсами в частині виключних інтелектуальних прав з метою

легітимного отримання прибутків від науково-технологічної діяльності. Згідно стандартів «Концепції професійного менеджменту інтелектуальної власності» він має забезпечувати: захист інвестицій в науку і нові технології; легалізацію і паспортизацію інтелектуальної власності; створення, акціонування і підвищення ефективності інтелектуальних активів; оцінку вартості інтелектуальних прав, страхування інноваційних ризиків, належний облік нематеріальних активів; комерціалізацію та монетизацію інтелектуальної власності; навчання, підвищення кваліфікації і атестацію кадрів тощо [9].

На мікрорівні у постіндустріальній знаннєвій парадигмі економічного розвитку категоричним, на наш погляд, стає імператив становлення інтелектуальної економіки (рис. 4).

Серед її ключових ознак виділяються: заміщення праці знаннями, а трудової діяльності новою творчою активністю; перетворення суспільного виробництва на інноваційне; превалювання плюралістичності у відносинах власності; проз'юмеризму (стирання відмінностей між вільним і робочим часом); формування нового типу економічної влади (не за відношенням до засобів виробництва, а за доступом до інформації); подолання обмеженості традиційних благ і поява нових дефіцитів – часу та інформації [9, с. 12].

При цьому важливо зазначити, що знання та інформація як стратегічний ресурс розвитку, не маючи ознак вичерпності через детермінованості лише специфічними якостями людини стосовно здатностей до інтелектуальної активності, одночасно є комерційними активами, акумуляція

Рис. 4. Еволюція економічних систем у постіндустріальній знаннєвій парадигмі

і розповсюдження яких мотивується не тільки логікою і проривами науково-технологічного прогресу, але й динамічним середовищем ринків [7, с. 18]. Іншими словами, сучасні відносини інтелектуальної власності формуються у глобальному ринковому середовищі, яке, з одного боку, стимулює інноваційні мотивації, а з другого – створює перешкоди для повної реалізації інтелектуального потенціалу особистостей, компаній і країн.

ВИСНОВКИ

1. Інтелектуальна власність як невичерпний ресурс розвитку становить інституційну фундаментальну основу функціонування конкурентних національних і міжнародних економічних систем. При цьому сучасний світогосподарський розвиток характеризується нееквівалентним міжкраїновим інтелектуальним обміном, що обумовлено багато в чому олігополізацією ринків у науково-патентній сфері, підтримуваною засобами глобального впливу групою провідних країн – технологічних лідерів.

2. За умов техно- та інформглобалізму найбільш динамічним, високорібутовим і перспективно значимим сегментом глобального ринку стає ринок інтелектуальної праці, основні генеративно-продуктивні сили якого зосереджені переважно в центрах концентрації інтелектуальних кадрів. У випадках, коли у тих чи інших країнах не створюються умови для належної реалізації інтелектуальних ресурсів, вони стають динамічними суб'єктами міжнародних міграційних процесів. Стосовно країн, що розвиваються, та постсоціалістичних країн це проявляється у масовому «відпливі умів» у провідні країни світу насамперед США.

3. У контексті глобалізаційних тенденцій конкурентний успіх країн визначається здатністю розвивати особистісний, корпоративний і національний людський капітал. Через створення належного інноваційного клімату, статусу і комфорту формуються передумови його трансформації в інтелектуальний капітал, що у по-

стіндустріальній знаннєвій парадигмі стає основою інтелектуальної економіки XXI ст.

4. У контексті глобальної інтелектуалізації найбільш перспективними напрямками спеціальних наукових економічних пошуків є: дослідження природи і рушійних сил глобалізації інтелектуальної власності; генерування нової регуляторної архітекторіки глобального інтелектуального обміну; поглиблений аналіз особистісного, корпоративного, країнового і регіонального інтелектуального лідерства; вирішення проблем інноваційного інвестування і підприємництва; виявлення передумов, ідентифікація механізмів та обґрунтування заходів нейтралізації недобросовісної конкуренції, що здійснюється через практики патентних спекуляцій і рейдерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку: [монографія] / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2008. – 687 с.
2. Гайдучський П.І. Незалежна економіка України: [монографія] / П.І.Гайдучський. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2014. – 528 с.
3. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. Інноваційний ресурс економічного розвитку України: інтелектуальна місія університетів / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник // Вища школа. – 2011. – № 12. – Освіта і суспільство.
4. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Столярчук Я.М. Міжнародна економіка: [підручник]. – К.: КНЕУ, 2014. – 762 с.
5. Москаленко О.М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб: [монографія] / О.М.Москаленко. – К.: КНЕУ, 2014. – 550 с.
6. Обнародована шокирующая правда об истинном положении дел в России // Электронный журнал IDK. Эксперт. 19 ноября 2013 г. – [Назва з екрану]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://exp.idk.ru/news/russian_rinok/obnarodovana-

shokiryuyushhaya-pravda-ob-istinnom-polozhenii-del-v-rossii/368434/

7. Прахалад К. Пространство бизнес-инноваций: создание ценности совместно с потребителем / К.Прахалад, М.С.Кришнан: пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер: Издательство Юрайт, 2012. – 252 с.

8. Самохвалов В. Удавка на шее цивилизации / В. Самохвалов // Корреспондент, 14 июня 2013 г. – с. 41.

9. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти [текст] навч. посіб. / Є.І.Ходаківський, В.П.Якобчук, І.Л.Литвинчук. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 276 с.

10. Fortune: Рейтинг найбільших корпорацій світу 2013 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/news/?id=1494>

REFERENCES

1. Bazylevych V.D., Plin V.V. Intelektualna vlasnist: kreatyny metafizychnoho poshuku: [monohrafiia] / V.D. Bazylevych, V.V. Plin. – К.: Znannia, 2008. – 687 с.

2. Haidutskyi P.I. NeZalezna ekonomika Ukrainy: [monohrafiia] / P.I. Haidutskyi. – К.: TOV «Informatsiini systemy», 2014. – 528 с.

3. Lukianenko D.H., Poruchnyk A.M. Innovatsiyni resurs ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: intelektualna misiia universytetiv / D.H. Lukianenko, A.M. Poruchnyk // Vyscha shkola. – 2011. – № 12. – Osvita i suspilstvo.

4. Lukianenko D.H., Poruchnyk A.M., Stoliarchuk Ya.M. Mizhnarodna ekonomika (International economic): [pidruchnyk]. – К.: KNEU, 2014. – 762 с.

5. Moskalenko O.M. Teoriia i model vyperedzhaiuchoho ekonomichnoho rozvytku v systemi suspilnykh stratehichnykh potreb: [monohrafiia] / O.M. Moskalenko. – К.: KNEU, 2014. – 550 с.

6. Obnarodovana shokiryuyushchaya pravda ob istinnom polozhenii del v Rossii // Elektronnyi zhurnal IDK. Ekspert. 19 noyabrya 2013 h. – [Nazva z ekranu]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://exp.idk.ru/news/russian_rinok/obnarodovana-shokiryuyushhaya-pravda-ob-istinnom-polozhenii-del-v-rossii/368434/

7. Prakhalaд K. Prostranstvo biznes-innovatsyi: sozdanie tsennosti sovместno s potrebitелеm / K. Prakhalaд, M.S. Kryshnan. – М.: Alpyna Pablysher: Yzdatelstvo Yurait, 2012. – 252 с.

8. Samokhvalov V. Udavka na shee tsyvilizatsii / V. Samokhvalov // Korrespondent, 14 iyunia 2013 h. – с. 41.

9. Khodakivskyi Ye.I. Intelektualna vlasnist: ekonomiko-pravovi aspekty [tekst] / Ye.I. Khodakivskyi, V.P. Yakobchuk, I.L. Lytvynchuk. – К.: «Tsentr uchbovoi literatury», 2014. – 276 с.

10. Fortune: Reitynh naibilshykh korporatsii svitu 2013 (Global 500 2013) – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.management.com.ua/news/?id=1494>

РІСНУ